NIKOLA TOMINAC, UMIROVLJENI PUKOVNIK HRVATSKE VOJSKE POKUŠAVA OTKRITI ZABORAVLJENE DOKAZE O SUDBINAMA HRVATSKIH VOJNIKA U PRVOM SVJETSKOM RATU

Šest godina od Sibira do Like

Većina ljudi bi danas digla ruku na sebe. Duhovno stanje je tada bilo drugačije, ljudi su znali: ako si sam ne pomognem, neće mi nitko... **Lakše je naći poginule ili ranjene nego ratni put preživjelih. Imali smo 50 zahtjeva, u 13 slučajeva smo uspjeli**

Anto RAVLIĆ

Prvi svjetski rat je u godini u kojoj obilježavamo 100 godina od početka rata zasluženo izašao iz sjene Drugog svjetskog rata. Veliki rat osvanuo je u muzejima, na stručnim skupovima, u medijima. Srijedom pratimo izvrstan serijal na HTV-u »Hrvati u Prvom svjetskom ratu«.

Jedan od stručnih suradnika na serijalu je umirovljeni pukovnik Hrvatske vojske Nikola Tominac. Autor je niza članaka, priloga, knjiga o povijesti hrvatskih postrojbi, od francusko-habsburškog rata početkom 19. stoljeća do Domovinskog rata, s posebnim naglaskom na Prvi svjetski rat. Stručni je suradnik više izložbi posvećenih Prvom svjetskom ratu u Hrvatskoj, ali i u Ukrajini te prilikom posjeta Beču, grobovima generala Sarkotića i Borojevića, bojištu kod Verduna i Sočanskom bojištu. S Muzejom Grada Zagreba priprema veliku izložbu o Velikom ratu. Trenutno radi na projektu – ratni put 79. pješačke pukovnije »Grof Josip Jelačić« iz Otočca u Prvom svjetskom ratu. Posebno je zanimljiva Tominčeva uloga u otkrivanju sudbina poginulih i nestalih hrvatskih vojnika u Prvom svjetskom ratu. S pukovnikom Tomincem razgovaramo o ratu, putevima i sudbinama hrvatskih postrojbi, o friziranim pogledima na rat i sudbinama ljudi.

– Prvi svjetski rat je uslijed dinamičkih političkih procesa u 20. stoljeću bio izuzetno zanemareno područje istraživanja, međutim to je biblijski događaj koji se desio u povijesti ljudskog roda koji je stubokom promijenio političke odnose u 20. stoljeću. Došlo je do pojave fašizma i komunizma. Mene je nakon Domovinskog rata, kao vojnika zanimalo kako je došlo do pojave fašizma i komunizma, gdje su uzroci, što se sve moralo spojiti da bi se rodila takva dva poretka. Došao sam do spoznaje da je to Prvi svjetski rat, u kojem su nestala četiri velika carstva, u kojem je došlo do stvaranja novih država, od kojih većina nije mogla opstati. U početku sam svoj interes za Prvi svjetski rat bazirao na našim Ličanima, na 79. pukovniji zajedničke vojske, poznatijoj kao »Jelačićevci« .

Došao sam do niza potpuno zaboravljenih činjenica, u bečkom vojnom arhivu našao dosta podataka koji daju sasvim jednu drugu sliku od neke općenito prihvaćene slike naših ljudi u Prvom svjetskom ratu. Preko zavičajnog kluba Stajnica, gdje sam predsjednik, došao sam do nekih minimalnih sredstava da građu dobijem, iskopiram, prebacim u Hrvatsku i posvetim se istraživanju. Došao sam do liste gubitaka 79. pukovnije, radi se o par tisuća listova, gdje su zabilježena imena i prezimena, mjesto, dužnost, godina rođenja i okolnosti stradavanja. Da li je poginuo, nestao, umro... Ta arhiva je neprocjenjivo blago za istraživanje puta 79. pukovnije.

> Rusi su imali dosta blaži odnos prema zarobljenim Slavenima nego Nijemcima i Austrijancima

Pet junaka na Soči

O Prvom svjetskom ratu imamo neku opću sliku kao o klaonici u kojoj su ginuli milijuni, u kojoj nitko nije vodio brigu o čovjeku.

– Kad proučite arhivu, vidjet ćete da ipak nije bilo tako. Nakon svake bitke napravio se popis gubitaka. Tko je poginuo, tko je ranjen, tko nestao. Ukoliko bi netko umro u bolnici, prekrižilo bi se ranjen i dopisalo da je umro. Da li u bolnici iza prve crte gdje su zbrinjavali lakše ranjeni ili u bolnicma širom monarhije u koje su se transportirali teže ranjeni. Izuzetno obilna dokumentacija. Druga stvar su izvještaji o bitkama (Gefehtsbericht). Nakon svake bitke je zapovjednik u diviziju slao izvještaj o bitci, gdje je točno opisano što se događalo. Tako sam našao izvještaj o 11. sočanskoj bitci, koji pokazuje kako su se osjećali i nosili naši »Jelačićevci« u tom ludilu. U toj bitci imam pet junaka koji su dobili medalje za hrabrost, što je priznanje odmah ispod najvišeg odličja Marije Terezije, kojim se borcima za herojstvo dodjeljivalo plemstvo. Lista gubitaka je neprocjenjivo blago, arhivsko bogatstvo. Nažalost, stoji u Beču za naše prilike potpuno neiskorišteno. Pokušali smo preko državnog Odbora za obilježavanje Prvog svjetskog rata urgirati da se preko ministarstava kulture i vanjskih poslova dostavi u Zagreb. Nismo zasad uspjeli, ali vjerujem da bi se moglo nešto pokrenuti sljedeće godine. Barem za pukovnije za koje postoji interes, kao za našu 79. pukovniju, za koju smo uspjeli dobiti arhivu.

Arhiva divljački uništena

Puno razgovaramo, žestimo se i dijelimo na Drugom svjetskom ratu, Prvi nije dobio neku pažnju. Je li namjerno gurnut u stranu ili igrom slučaja?

– Više igrom slučaja. Nakon završetka Prvog rata većina arhive hrvatskih postrojbi je uništena na bojišnici. Arhiva »Jelačićevaca« je negdje kod Belluna nakon zarobljavanja uništena. U Otočcu je 1918. bilo jedno ludilo. Od pukovnijskog slikara Maximiliana Ducheka ostalo je vrlo malo slika, portreta ključnih ljudi pukovnije. Sve je bacano i divljački uništeno. Nestala je dokumentacija, izuzetno bitna za istraživanja, što je dovelo do toga da se nije moglo baviti ratnim putevima hrvatskih pukovnija i Prvim svjetskim ratom jer nismo imali arhivsku građu. U državnom arhivu u Zagrebu nemamo ništa arhive od trupnih postrojbi. Na svu sreću spašena je armijska i divizijska koja se slala u Beč.

Provlači se teza da hrvatski vojnik nije bio motiviran u Prvom svjetskom ratu, da se nije želio boriti za Austro-Ugarsku.

– Uopće nije točno. Sve ovisi o okolnostima. Za vrijeme komunizma se o Prvom svjetskom ratu govorilo kao o bratoubilačkom ratu i time tumače neuspjesi u prvim pohodima na Srbiju. Zbog čega je bilo neuspjeha? Austrougarski vojnici bili su ubačeni direktno iz hodnji, iz vlakova na bojišnicu. Srbi su iza sebe imali balkanske ratove gdje su stekli iskustva. Napad je bio totalno krivo planiran, preko Drine, kroz gudure, a ne sa sjevera od Save i Dunava. Ako ste se makli od logistike, ostali ste bespomoćni, bez artiljerije i hrane. I upravo se to dogodilo. Iz kojih su razloga general Potiorek i austrijsko zapovjedništvo planirali napad preko Drine, nije jasno niti jednom strategu. Nakon prvog šoka, Hrvati su se istaknuli u Drugom pohodu na Srbiju iz rujna 1914., posebno u bitkama za Crni vrh i oko srednjeg toka rijeke Drine. Posebno herojstvo su pokazali u bitci kod Višegrada, u jurišu na Crnogorce, na brdo Vihra, na 1.100 metara nadmorske visine. U vrlo teškim bliskim borbama, gdje je bila potrebna izuzetna hrabrost, gdje se išlo na juriš, na nož. Blistave uspjehe postigli su u bitci na Kolubari, gdje se nakon dubokog prodora opet napravila glupost od planera operacija, opet se ostalo bez logistike i platilo to brojnim životima.

I Hrvati i Srbi

Iz Srbije 79. pukovnija i hrvatske potrojbe sele u Galiciju. Najkrvaviju hrvatsku epizodu Prvog svjetskog rata.

– Na istočnom bojištu vođene su izuzetno su teške borbe, Galicija je jedna od najkrvavijih bitaka Prvog svjetskog rata, uza sve to vladaju surovi zimski uvjeti u tragičnim Zimskim bitkama za Karpate. Austro-Ugarska vojska je imale teške trenutke, no uspjeli su spriječiti da Rusi uđu u Panonsku nizinu. U Galiciji 13. zagrebački korpus bilježi jednu od prvih pobjeda austrougarske vojske na tom bojištu tijekom veljače 1915. u pohodu na Nadwornu i Kolomeu. U svibnju stižu njemačke trupe i hrvatske postrojbe, iako su pretrpjele ogromne gubitke, pobjeđuju Ruse i tjeraju ih daleko na istok, prema gradu Lutsku gdje su sačekale tragediju, Brusilovljevu ofenzivu iz 1916. Dakle, ne može se reći da hrvatski odnosno slavenski vojnici nisu bili motivirani. Na listama gubitaka je jako puno Srba, a to govori da su se i oni borili. Seljaci su Austro-Ugarsku smatrali svojom državom, a sukobi su se događali na višoj razini. Običan seljak, a takvih je bilo preko 80 posto, imali su čast da se bore za državu, za domovinu, za cara.

Najviše motivacije Hrvati su crpili protiv Talijana, zbog njihovih teritorijalnih aspiracija.

–Soča je posebna priča. Primjer hrabrosti Hrvata, Bosanaca i Hercegovaca koji su djelovali u bosanskim trupama. U bitkama za Goricu, uglavnom su Hrvati zaustavili Talijane da ne prodru u savski operativni prostor na liniji Zagreb-Ljubljana, što im je bila obaveza iz Londonskog ugovora, na osnovi kojeg su imali pravo na teritorijalne ustupke na području Hrvatske. Posebno su se iskazale, imale izuzetne primjere herojstava, vrlo priznate i poznate BiH regimente i naši Dalmatinci. Strah i trepet za Talijane. U zadnjoj ofanzivi, Nijemci su stavili bosanske fesove na glavu na svojih deset tisuća vojnika jer su Talijani strepili od BiH regimenti. Imamo primjer herojstava u Južnom Tirolu iz 1916. godine, kod brda Costensin i Marcai, u krvavim borbama istaknula se Karlovačka 96. pukovnija, a Banjalučka BH pukovnija kod brda Monte Meleta. Nema govora da bi se moglo reći da su u austrougarskoj vojsci neki bili heroji, a neki kukavice. Čitav rat su svi bili jednako heroji i jednako kukavice. Okolnosti su utjecale na neuspjehe i povlačenja, recimo prejake snage protivnika i potpuno krivo operativno planiranje uporabe snaga.

Strijeljanja Talijana i Francuza

Dakle, nije se motiviranost kod Hrvata razlikovala u odnosu na motive Mađara i Austrijanaca.

– U francuskoj i talijanskoj vojsci su 1916., a posebno 1917. bile velike pobune zbog velikih gubitaka. Pribjegavalo se decimiranju ljudi, izvlačili su svakog desetog iz postrojbe koja se nije istakla u borbi i za primjer ti su vojnici strijeljani. Ta su strijeljanja jako osuđena kod civila i proglašena su divljačkim i neciviliziranim. Danas, nakon 100 godina ti su vojnici posthumno rehabilitirani. Kod Austrijanaca toga nije bilo kao masovna pojava, što ipak govori o odnosu vojnika prema svojoj državi. Bilo je kažnjavanja, ali to su bili pojedinačno i uži slučajevi, a kod Francuza i Talijana masovno. Motiviranost je puno ovisila o vojnoj organizaciji, koliko se brinulo za vojnike, kako se odnosilo prema žrtvama. Bez obzira na stav koji se formirao u bivšem sistemu i u bivšoj državi, austrougarska vojska je imala zavidne uspjehe koji su još veći ako se zna da se izuzetno malo ulagalo u vojsku, da se nije značajnije pripremala za rat, kao druge države. Mogli su dignuti daleko više divizija, no zbog dualizma i stalnih sukoba oko ravnoteže snaga između Austrije i Mađarske, propustilo se dignuti veće snage i daleko ih kvalitetnije naoružati i opremiti. U odnosu na Talijane, mobilizirali su daleko manje divizija, a imali su približno isti broj stanovnika. U 12. ofanzivi pripremili su jake snage, obučili, naoružali i protjerali Talijane do Piave. Da nije bilo Engleza i Francuza, vjerojatno bi Talijani kapitulirali. Hrvatski vojnici su ipak imali određeno domoljublje. Do pojave Zelenog kadra i pobuna dolazi tek 1918., kao posljedice straha od raspada države i bojazni da će ih opet netko mobilizirati. Tako je zabilježena dosta velika pobuna Jelačićevaca u Rijeci gdje su bili stacionirani i odakle su trebali krenuti na bojište.

> Na spomenicima palim Hrvatima domobranima je stajalo »Bog i Hrvati«. Borilo se i za Hrvatsku i za zajedničkog cara

> Srbi su iza sebe imali balkanske ratove gdje su stekli iskustva, a napad je bio totalno krivo planiran, preko Drine, kroz gudure, a ne sa sjevera od Save i Dunava

Kad kažete domoljublje, mislite li na hrvatsko ili austrougarsko?

– I jedno i drugo. Na spomenicima palim Hrvatima domobranima je stajalo »Bog i Hrvati«. Borilo se i za Hrvatsku i za zajedničkog cara. Osobito je motiv bio jak kod Ličana koji su odrastali uz Vojnu krajinu, u svijesti su im bile usađene stoljetne bitke s Turcima. Austro-Ugarska je bila jamstvo, sigurnost. Osjećali su da car brine za njihov kraj. Imamo i zanimljiv primjer BiH. Nakon okupacije je došlo do velikog otpora protiv Austro-Ugarske vojne sile, a kasnije su bili jedni od najboljih austrougarskih vojnika.

Glad i zima

Kad spominjemo zarobljeništvo, u Prvom svjetskom ratu je pojam zarobljeništva bio prilično drugačiji od Drugog svjetskog rata. Bilo je slučajeva teških stradanja, a bilo je slučajeva gdje su zarobljenici gotovo normalno živjeli.

– Logori za slavenske zarobljenike u Rusiji bili su bliže fronti. Njemački zarobljenici su manje-više završavali u Sibiru. Prema istraživanjima, Rusi su imali dosta blaži odnos prema zarobljenim Slavenima nego Nijemcima i Austrijancima. S druge strane, u jednoj državi u kojoj nije bilo hrane za narod i vojsku, bilo je vrlo teško hraniti zarobljenike. Dodjeljivani su seljacima za ispomoć na imanjima, a majstori su radili za lokalno stanovništvo. Povratak u Hrvatsku je bio težak. U prvo vrijeme rata razmjene zarobljenika su bile redovite, no kasnije je bilo neizvedivo tu masu vratiti. Ljudi se vraćali po nekoliko godina i lutali po putu. Velik dio njih putem umro ili je ubijen.

Dio se skrasio u zemljama u kojima su zarobljeni.

– Jako puno slučajeva, osobito u Galiciji. Da bi preživjeli, morali su naći neke cure i zasnovati novu obitelj. Nedavno smo imali slučaj da je jedan Rus došao u Zagreb potražiti korijene oca jer zna da mu je pradjed zarobljen kao austrougarski vojnik iz Zagreba koji je tamo zasnovao obitelj. Imamo česte upite iz istočnih zemalja o korijenima. Prije dvije godine je čovjek iz Ukrajine došao na more, pradjed mu je bio austrougarski vojnik, pravoslavac iz Mogorića u Lici. Stupili su u kontakt s rodbinom, sve se poklopilo i našli su se. Došli smo do čovjeka koji se pješke vratio iz srednjeg Sibira u Liku. Trebalo mu je šest godina. Što je preživio, kako je preživio... Šteta da nitko nije zapisao njegovu priču. Većina ljudi bi danas digla ruku na sebe. Duhovno stanje je tada bilo drugačije, ljudi su znali: ako si sam ne pomognem, neće mi nitko.

Koliko je teško naći djeda ili pradjeda? Vi ste rodbini otkrili sudbinu 13 vojnika. Osim Vas, je li moguće potražiti pomoć institucija?

– Još nije, ali vjerujem da hoće. Poljaci su napravili izvrsnu bazu podataka za poginule na svom području. U knjizi »Tolminsko mostišće« (Tolminski mostobran u Sloveniji na rijeci Soči), naš sugrađan Lovro Galić popisao je na desetke tisuća poginulih. Sreća u nesreći je da se dosta Zagrepčana borilo tamo pa su popisane i naše žrtve. Kod nas se može naći nekog svog samo preko lista gubitaka. Sva ostala dokumentacija je u Beču i Budimpešti za domobranstvo, obrada bi trajala nekoliko godina, a trebalo bi osigurati i neke resurse. Lakše je naći poginule ili ranjene nego ratni put preživjelih.

Kako ste našli 13 Hrvata iz austrougarske vojske?

– Po prezimenima na listama gubitaka, imali smo 50 zahtjeva, u 13 slučajeva smo uspjeli. Najviše je otkriveno sudbina u Ukrajini i Galiciji, manje na Soči, gdje su naše postrojbe bile kraće, vratívši se iz Galicije, odakle su došli nakon Brusilovljeve ofanzive 1916. i krajem rata.

Do 200 tisuća poginulih

U Hrvatskoj se barata s brojkom od 200 do 250 tisuća žrtava u Prvom svjetskom ratu.

– To su sve procjene. Broj mrtvih vojnika kreće se od 160 do maksimalno 200 tisuća jer je nepoznata sudbina zarobljenika u Rusiji i Italiji, No, ponavljam, brojke su aproksimacija.

VELIKI RAT

Krvave borbe u Galiciji

Posjet cara Karla ličkim domobranima iz 26. domobranske pukovnije u Galiciji

U Jugoslaviji se rušilo spomenike

Imamo malo spomenika iz Prvog svjetskog rata.

– Tih spomenika je bilo, ali između dva rata i poslije su uništavani. Danas se govori o kulturocidu prema spomenicima za NOB-a, a to se događalo spomenicima austrougarskim vojnicima za vrijeme Jugoslavije. Većina je uništena. Katastrofa. Nemamo kulturu prema spomenicima, nemamo snage odati počast vojnicima koji su pali, kao čin poštivanja prema žrtvi, bez obzira na ideologiju. Na žalost, mi se danas bavimo ustašama i partizanima, a ne čovjekom.

Tominac trenutno radi na projektu – ratni put 79. pješačke pukovnije »Grof Josip Jelačić« iz Otočca

Trgovački sud u Varaždinu, po sucu toga suda Mariji Levanić-Škerbić, kao stečajnom sucu, u stečajnom postupku nad stečajnim dužnikom **DRVO COMMERCE KOROTAJ d.o.o.** za proizvodnju drvenih elemenata, Kolarovec, 8. maja 48, OIB: 43320404477, MBS: 070026059, temeljem odredbe čl. 164. st. 4. Stečajnog zakona i odgovarajuću primjenu pravila o ovrsi na nekretnini, dana 20. studenoga 2014. godine donosi sljedeći

ZAKLJUČAK O PRODAJI

nekretnina stečajnog dužnika na 4. javnoj dražbi

I. Određuje se četvrta (4.) javna dražba za prodaju nekretnina stečajnog dužnika DRVO COMMERCE KOROTAJ d.o.o. za proizvodnju drvenih elemenata, Kolarovec, 8. Maja 48, OIB: 43320404477, MBS: 070026059, **koja će se održati**

19. prosinca 2014. g. u 10.00 sati kod Trgovačkog suda u Varaždinu, Ulica B. Radića 2, soba 223/II. kat

na kojoj će se prodavati nekretnine i to:

a) čk.br. 1883/1 izgrađeno zemljište i dvorište sa 1390 m^2, upisana u zk.ul. 1630 k.o. Babinec.
Početna cijena ove nekretnine iznosi 217.437,30 kn.

b) čk.br. 1883/2 izgrađeno zemljište i dvorište sa 1198 m^2, upisana u zk.ul. 1630 k.o. Babinec.
Početna cijena ove nekretnine iznosi 338.288,10 kn.

Uz navedene nekretnine prodaju se i pokretnine u njihovom sastavu (strojevi i alati), procijenjene vrijednosti od 183.500,00 kn.

II UVJETI PRODAJE:

1. Na nekretninama prema čl. 81.a Stečajnog zakona (Narodne novine broj 44/96., 29/99., 129/00., 123/03., 197/03., 187/04., 82/06., 116/10., 25/12 i 133/12, dalje u tekstu SZ), razlučno pravo ima H-ABDUCO d.o.o. Zagreb, Slavonska avenija 6A.
2. Nekretnine se ne mogu prodavati ispod navedenih početnih cijena.
3. Poreze i pristojbe u vezi s prodajom, kao i troškove uknjižbe snosi kupac.
4. Kao kupci mogu sudjelovati samo osobe koje su najkasnije do zaključno 18. prosinca 2014. godine uplatile **jamčevinu od 5% od utvrđene vrijednosti nekretnine** na žiro-račun ovoga suda broj: **HR4023900011300002754, s pozivom na broj spisa St-295/13**, a kupac je dužan potvrdu o uplati predočiti sudu prije nego što se pristupi dražbi. Osobe koje ne uplate jamčevinu neće moći sudjelovati na dražbi. Sudioniku, čija će ponuda biti prihvaćena, jamčevina će se uračunati u kupoprodajnu cijenu, a ostalim sudionicima će biti vraćena najkasnije u roku od 8 dana od dražbe.
5. Od polaganja jamčevine oslobođeni su razlučni vjerovnici.
6. Pravo nadmetanja imaju sve fizičke i pravne osobe u skladu s važećim propisima Republike Hrvatske.
7. Kupac je dužan uplatiti razliku između uplaćene jamčevine i postignute kupoprodajne cijene u roku od 30 dana od dana zaključenja javne dražbe. Ako kupac u tom roku ne položi kupovninu, smatrat će se da je odustao od kupnje, a sud će posebnim rješenjem odrediti prodaju nevažećom i odrediti novu prodaju, uz uvjete za prodaju koja je oglašena nevažećom, a iz položene jamčevine namirit će se troškovi nove prodaje i razlika između kupovnine postignute na prijašnjoj prodaji i novoj prodaji.
8. Nekretnine i pokretnine će se rješenjem o dosudi dosuditi kupcu koji ponudi najpovoljniju cijenu. Ako bude više ponuditelja, sud će u rješenju o dosudi odrediti da će se nekretnina dosuditi i kupcima koji su ponudili nižu cijenu, redom prema veličini cijene koju su ponudili, ako kupci koji su ponudili veću cijenu ne polože kupovninu u roku koji im je određen.
9. U rješenju o dosudi nekretnina i pokretnina, sud će odrediti da će se nakon pravomoćnosti toga rješenja i nakon što kupac položi kupovninu, u zemljišnim knjigama upisati u njegovu korist pravo vlasništva na dosuđenim nekretninama, te brisati tereti na nekretnini, kao i na pokretninama.
10. Nakon pravomoćnosti rješenja o dosudi i nakon što kupac položi kupovninu, sud će donijeti zaključak o predaji nekretnine i pokretnina kupcu, čime kupac stupa u posjed istih.
11. Ročište za javnu dražbu održat će se i ako na njemu sudjeluje samo jedan ponuditelj.
12. Nekretnine i pokretnine se prodaju po principu viđeno-kupljeno, što isključuje sve naknadne prigovore kupca na nedostatke, pravne ili činjenične naravi.
13. Nekretnine i pokretnine koje su predmet prodaje, kao i procjene sudskog vještaka, mogu se razgledati uz prethodni dogovor sa stečajnim upraviteljem na telefon broj 099/807-0782.